# אור הצפון — בחינת הצדיק



בחינת הצדיקהכתוב אומר: "ה' צדיק יבחן" (תהלים יא). ואמרו חז"ל: "במה הוא בוחנו? במרעה הצאן, בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, שנאמר: 'ויקחהו ממכלאות הצאן' (שם עח), מהו ממכלאות צאן? כמו 'ויכלא הגשם' (בראשית ח), היה מונע הגדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית, ואחר כך מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כוחו, יבוא וירעה בעמי וכו'. ואף משה לא בחנו הקדוש ברוך הוא אלא בצאן. אמרו רבותינו כשהיה משה רבינו ע"ה רועה צאנו של יתרו, ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסות (מין ירק). כיון שהגיע לחסות, נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו, אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. אמר הקדוש ברוך הוא: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל. הוי, 'ומשה היה רועה'" (שמות רבה ב).

הרי שה' בוחן את הצדיק אם הוא ראוי להיות מנהיג מתוך הנהגתו עם בעלי החיים, עד כמה שהוא מתעמק בצרכיהם ויודע לדאוג לתקנתם. לאחר שדוד המלך ע"ה הבחין בין דרישותיהם המיוחדות של כל סוגי הצאן, איש לפי כוחו, והנהיג שקודם ירעו הקטנים, בעוד שנמצא עשב רך, ואחר כך ירעו הגדולים שבכוחם לאכול גם את הקשה, מצא הקדוש ברוך הוא שהוא הראוי להיות גם רועה ומנהיג לעם. וכן משה רבינו, שעקב אחר הגדי כדי להיווכח מהי סיבת בריחתו, ולאחר שהבחין שהוא עייף וצמא, ריחם עליו והרכיבו על כתיפו, נתגלה בזה שהוא מבין ומבחין צרכה של כל בריה, ומצא אותו הקדוש ברוך הוא ראוי להיות רועה על ישראל. ולמה בחן אותם דוקא ביחסם לבעלי חיים, משום שמתוך כך מתגלית מדת החסד והרחמים שחוננו בהם. והלא לגבי הקדוש ברוך הוא כתוב: "ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמה), לרבות כל הברואים (ראה בבא מציעא פה במעשה דרבי בעגלה ובבני חולדה); ועוד שכתוב: "עיני כל אליך ישברון ואתה נותן להם את אכלם בעתו" (שם), שדואג לכל אחד לחוד לפי צרכו ועתו. ולכן רק אדם ההולך בדרכיו של ה' וגם הוא מרחם על כל הברואים ויודע לבחון ולהתעמק בצרכיו של כל אחד ואחד מהם, עומד במבחן זה ונמצא ראוי לתפקיד של רועה ומנהיג.

ומזה נבין למה התרעם אליאב בן ישי על דוד, כאשר בא דוד למערכת המלחמה עם גלית הפלשתי ונטש את הצאן שהיה רועה, כדכתיב: "ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן החנה במדבר, אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת" (שמואל א יז:כח). ואף על פי שדוד נטש את הצאן על שומר, כפי שמסופר שם (ראה שם כ), לא הסתפק מה, כי אי אפשר להשוות שמירתו של שומר משנה לשמירתו של דוד, באשר הוא הבחין,

כאמור, בצרכיו של כל צאן וצאן וידע לדאוג לכל אחד לפי הראוי לו. אמנם מצאו פגם באליאב על פנייתו זו לדוד (ראה פסחים סו), אבל לא היה זה אלא משום שחרה אפו ונמצאה בו איזו זיקה לכעס, אבל אין תביעה עליו על עצם טענתו כלפי דוד.

מצינו גם לגבי נח, שהקדוש ברוך הוא המשיל עליו כאילו מינה אותו לפרנס העולם במקומו (ראה בראשית רבה לד), שנבחן על ידידיהם שלו לבעלי החיים והבחנתו בצרכיו ובדרישותיו של כל אחד מהם. חז"ל מספרים שנח לא נתן שנה לעיניו כל אותם שנים עשר חודש (שם) והיה ממציא לכל אחד את מזונו הראוי לו ובזמנו הקבוע: "כל אחד ואחד מכל מין ומין האכילם מה שלמד: הגמל תבן והחמור שעורים, וכן כולם מה שלמד היה אוכל; יש בהמה שהיא אוכלת בשעה אחת ויש בשתים ויש בשלש, ויש בשליש הלילה ויש באמצע ויש בקרות הגבר" (תנחומא נח ב; ראה סנהדרין קח; וראה ילקוט תהלים עז שאברהם למד מידת החסד מנח; וראה מאמר "דקות התביעה בקצה השלמות"). מתוך יחס זה של נח לבעלי החיים נבחנה מדת הרחמים והחסד שלו שהיא דומה למדות הקדוש ברוך הוא ונמצא ראוי לעמוד במקומו להיות פרנס העולם.

וכן מצינו גם לגבי יעקב אבינו שדאג לשלום צאנו, כדברי הכתוב: "וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם ויאמר ישראל אל יוסף וכו' לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר" (בראשית לז). וכנראה סמך על יוסף שהוא יודע לבחון מה שדרוש לצאן, שהרי גם בו נאמר: "יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן" (שם). ולא עוד אלא שיעקב השוה את שלום הצאן לשלום בניו, כאילו דאג לאלו ולאלו באותה המדה. ועוד שהרי ידע יעקב שבניו שונאים את יוסף ושנשקף לו סבל בשליחות זו, ובכל זאת לא התחשב בזה בגלל מסירותו ודאגתו לבניו, ובאותה המדה גילה מסירות ודאגתו לצאן, באשר בזה נבחנת מדריגתו של האדם עד כמה שהוא דומה למדות הקדוש ברוך הוא.